

DEL MAS MUÇARRA AL MAS VIDAL. DE L'ANÀLISI ARQUEOLÒGICA A LA INTERPRETACIÓ HISTÒRICA

*Marina Miquel
Isidre Pastor*

L'evolució constructiva del mas Vidal,¹ entès com el nucli arquitectònic d'una unitat d'explotació agropecuària d'origen baixmedieval, és un referent per entendre l'esdevenir històric del marc territorial del qual formà part —la comanda de Selma—, així com de l'indret i de l'entorn paisatgístic on s'integrarà en els segles posteriors. És en aquest sentit que l'estudi històric de l'evolució constructiva dels seus elements arquitectònics assoleix una important rellevància a l'hora d'aprofundir en el coneixement de l'esdevenir social, cultural i econòmic del marc geogràfic on s'ubica. Igualment, i tal com és evident, no es pot oblidar que aquest tipus d'estudis historico-arquitectònics permeten una anàlisi detallada de l'evolució de l'edifici al qual es refereixen.

L'aplicació d'un sistema de registre que tingui en consideració tots els elements estructurals i formals del conjunt arquitectònic del mas Vidal s'ha de considerar un instrument bàsic i determinant per a un coneixement històric correcte. La identificació i documentació de totes i cada una de les unitats i fets constructius que conformen i defineixen aquest conjunt, corresponents a una multiplicitat de programes constructius, és essencial per concretar les evidències materials que determinen l'evolució històrica d'aquesta edificació. Aquesta complexitat constructiva justifica la necessitat i la idoneïtat d'aplicar un sistema de registre arqueològic aplicat a l'estudi de l'evolució d'un element arquitectònic.

L'ús de la metodologia arqueològica com a instrument de registres dels elements i fets constructius de l'obra arquitectònica se centra en la realització d'un sistema individualitzat de fitxes de cada un dels elements identificats que permet, d'aquesta manera, detallar l'evolució constructiva de l'edifici. Les fitxes recullen el detall de les principals característiques formals,

¹ El mas Vidal es troba situat a l'extrem meridional del terme d'Aiguamúrcia, prop de les Pobles, a la partida anomenda de les Comes, en el polígon 24 parcel·la 37 del cadastre rústic.

□ Figura 1: Vista panoràmica de l'estat actual del conjunt arquitectònic del mas Vidal.

tipològiques i cronològiques dels elements, així com la relació física que s'estableix amb la resta d'elements. El fet de disposar d'un sistema de registre arqueològic, caracteritzat pel seu rigor científic en la documentació i anàlisi dels elements constructius, no sols permet contrastar l'abast dels resultats i conclusions obtingudes, sinó que el conjunt de dades que s'hi refereixen possibilita aprofundir en el coneixement arquitectònic de l'edifici i, per tant, permet millorar les actuacions de condicionament i rehabilitació de l'element arquitectònic.²

Amb tot, malgrat la importància que assoleixen les dades que aporten aquest tipus d'estudis historicoarquitectònics, no es pot obviar que constitueixen només un dels dos pilars en què es fonamenta la recerca històrica. La riquesa dels fons documentals catalans és una de les principals fonts que cal considerar a l'hora de fer una investigació històrica. La realització d'un estudi històric sistemàtic i exhaustiu de qualsevol element arquitectònic —des d'un monument fins a un exponent de l'arquitectura tradicional— requereix que l'anàlisi material de les restes constructives i arqueològiques es complementi amb una acurada recerca documental. Tot i així, malgrat la importància d'aquest tipus d'estudis i treballs, encara s'està lluny d'assolir-ne la sistematització en relació amb els processos de recuperació i posada en valor dels béns arquitectònics, estiguin o no catalogats.

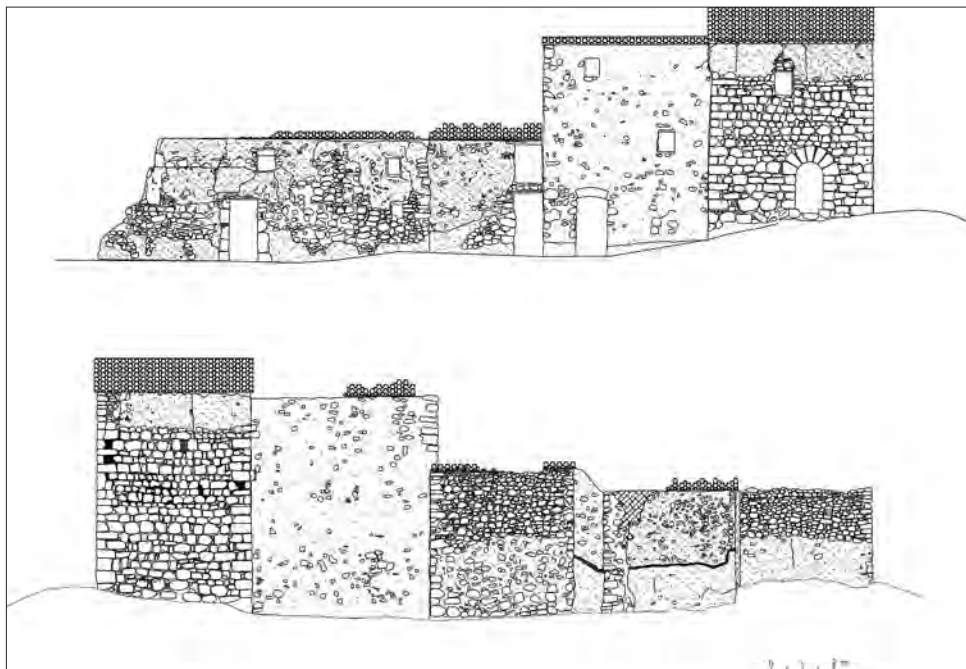
² Aquest article es basa en les dades de *L'informe històric arqueològic del mas Vidal (Aiguamúrcia, Alt Camp)* portat a terme pels autors de l'article per encàrrec del Sr. Lluís Carbonell, propietari del mas. L'informe fou elaborat l'any 2007 en el marc del Projecte de Rehabilitació de Mas Vidal, promogut per Carbonell Figueras, SA i projectat per l'arquitecte Amadeo Escardó. Volem manifestar l'agraïment al Sr. Lluís M. Figueras pel seu convenciment de la necessitat de portar a terme un estudi arqueològic en un edifici no catalogat, però no per això exempt d'interès històric i patrimonial. Esperem que el seu exemple sigui seguit per altres propietaris i administracions locals, als quals correspon vetllar per la protecció i coneixement del patrimoni arquitectònic dels municipis.

És per aquest motiu que casos com el del mas Vidal esdevenen un veritable exemple a l'hora de reivindicar que és factible afrontar l'anàlisi historicoarquitectònic d'un edifici com a primer pas del seu estudi global —arquitectònic-arqueològic i documental—. En tot cas, en relació amb l'estudi de les restes materials d'un immoble, el més essencial d'aquest procés és poder disposar d'un sistema de registre i documentació de la realitat que es vol historiar. Protocol d'actuació que, per tant, requereix que es garanteixi la realització d'aquesta tasca de registre com a base referencial de qualsevol estudi, informe, anàlisi o treball de recerca que s'hi vulgui portar a terme.

Amb l'estudi que s'ha realitzat al mas Vidal, d'acord amb els plantejaments exposats, es vol posar de manifest com a partir d'una anàlisi arqueològica de l'arquitectura d'aquest conjunt es pot presentar una interpretació històrica. Tanmateix, cal tenir present que el treball de registre i documentació de l'evolució constructiva de l'edifici és tan sols la base, que s'hauria de completar amb una recerca documental exhaustiva per tal de disposar d'un estudi històric global del mas.

DADES GENERALS			
Sector:	I	Identificació: fet constructiu	PR 01
Definició:	Porta d'ingrés a l'edifici 1 oberta sobre el mur de tancament sud (MR01)		
Unitat Constructiva:			
TIPOLOGIA CONSTRUCTIVA			
Material:	Pedra calcària, de dimensions mitjanes i petites		
Tècnica:	Porta dovellada		
Aparell:	Carreus ben desbastats		
Argamassa:	Calç i pedra de granulometria petita		
Altres:	Linda i pollegueres interiors de fusta		
CARACTERÍSTIQUES FORMALS			
Mides:	0,9 m ample x 2 m alçada x 0,90 gruix	Cota superior	
Acabats:	Pedra vista	Cota inferior	
RELACIONS FÍSICA			
Solidari amb:	MR01, 1.020, 1.021	Talla a:	
Comparable amb:		Tallat per:	
Adossat a:		Tapia	
S'hi adossa:		Tapiat	
Recolza en:		En contacte amb:	
Hi recolza:		...	
DOCUMENTACIÓ GRÀFICA			
			
			

□ Figura 2: Model de fitxa emprat en el registre estratigràfic dels elements arquitectònics.

□ Figura 3: Alçat general de la façana sud (superior) i alçat general de la façana nord (inferior).

1. DESCRIPCIÓ DELS ESPAIS ESTRUCTURALS

El mas Vidal, deshabitat des d'abans de mitjan segle XX, constitueix una estructura edificada de desenvolupament horitzontal. A partir d'un cos constructiu originari, ubicat al cim d'un petit aflorament de la roca natural en forma de petit turó, que anomenem Cos 1 i que cal situar per la seva tipologia constructiva entre els segles XIV-XV, el creixement volumètric del mas al llarg dels segles va prendre una direcció en sentit oest, fet degut a la manca de sòl útil en direcció est del petit turó on s'assenta el nucli originari. Tanmateix, el mas, tal com l'observem avui, és el resultat d'una suma d'activitats constructives diverses en el temps i en les seves tipologies arquitectòniques. Atenent a la volumetria exterior, hom distingeix quatre estructures constructives complexes: el mas-torre originari (Cos 1), situat a l'extrem est del mas; un casal adossat a la façana oest del Cos 1 (Cos 3);³ un tercer espai estructural

³ Com argumentarem al llarg del present estudi, va existir encara un segon edifici, anterior al Cos 3, del qual només es conserven traces negatives, que ocupava una ubicació similar al Cos 3, però que va ser completament aterrat en el moment que es va construir el Cos 3. Com que es tracta d'un espai estructural no existent, només ens hi referirem de manera secundària en relació amb la descripció i interpretació dels fets constructius del Cos 1 i 3.

dels murs estructurals MR01, MR02, MR03, MR04, s'hi recolzen quatre nous murs (MR05, MR06, MR07, MR08) bastits amb una tècnica constructiva completament diferenciada, com és l'encofrat de tàpia, amb un alçat de parament d'entre 1 m i 1,5 m. És sobre aquests murs que es recolza la coberta de teules a doble aiguavessant i els que desenvolupen bona part de l'alçat del pis superior.

1.1.1. Elements estructurals

1.1.1.1 ELS MURS MR01, MR02, MR03, MR04

La façana principal se situa en el mur de tancament de migdia (MR01). De 5,15 m d'amplada, presenta una alçada de parament irregular perquè es fonamenta en un pla inclinat format pel desnivell de la roca on es fonamenta. Així, a la cantonada oest conserva una alçada de 5,6 m, mentre que a la cantonada est l'alçada es redueix d'un metre (4,65 m). Sobre el seu parament se situa a nivell de planta baixa la porta d'ingrés a l'espai interior. Es tracta d'una obertura (PR01) de 0,9 m x 2 m de llum, formada per carreus de mida mitjana i amb acabat d'arc de mig punt a la part exterior. A la part interior, rere l'arc d'entrada, se situa una llinda (UE 1020) de fusta de roure, sostinguda en els brancals, amb un forat a cadascun dels

□ Figura 5: El Cos 1 i el Cos 3 (esquerra).

extrems que actuaven com a pollegueres dels eixos d'una porta de doble full, porta que en algun moment fou substituïda per una d'un únic batent, que és la que actualment es conserva. El llindar (UE 1021) de la porta és constituït per un gran bloc de pedra rectangular que es lliura directament al sòl de la planta baixa, format per un retall de la roca natural (UE 1000). A uns 4 m - 4,5 m d'alçada de la base del mur i a uns 0,9 m de les cantonades exteriors amb MR02 (cantonada est) i MR04 (cantonada oest), s'obren dues petites espielleres (ESPT01 i ESPT02) de secció troncocònica amb els brancals expandits (24 cm d'alçada interior i 15 cm exterior, i 18 cm d'amplada a l'interior i 10 cm a l'exterior). Es tracta, doncs, de les dues úniques obertures originals conservades a l'alçada de primer pis en aquest mur.

Pel que fa al tancament est (MR02), presenta un parament idèntic a MR01, i també amb cotes d'alçada variables perquè el sòl rocós sobre el qual es fonamenta presenta un desnivell considerable de direcció sud-nord, i assoleix la cota més profunda al sector nord. Així, a l'extrem sud, cantonada sud-est (entre MR01 i MR02), té una alçada de 4,4 m, mentre que a l'extrem nord, cantonada nord-est (MR02-MR03), assoleix els 5,2 m. El parament del mur presenta dues obertures constructives. A uns 0,8 m de la cantonada nord-est, s'obre una petita espiellera, amb els brancals expandits (ESPT03), situada en una cota que corresponia al primer pis, solidària amb el mur. A nivell de planta baixa, i a prop d'1 m de la cantonada interior entre els murs MR02 i MR03, el pany del mur presenta una obertura en forma de petit arc (0,5 m d'ample i una alçada màxima de 0,3 m) que era format per tres dovelles, tot i que només es conserva el brancal nord—presenta traces evidents de rubefacció—. Es tracta de la boca d'un forn de pa (FORN01) que se situa a l'exterior, recolzant-se en el pany de MR02. El forn es constitueix com una estructura de planta quadrada, de 2,2 m de costat, bastit amb un parament de pedra lleugerament desbastada, que únicament conserva uns 2 m de l'alçat originari, atès que la volta de la cambra de cocció presenta un estat d'enderroc complet. La tipologia del forn, així com la relació física entre la boca i el parament de MR02, indica que es tracta d'una estructura construïda en un moment posterior.

El tancament nord (MR03), de 4,95 m d'amplada, lleugerament inferior a l'amplada dels panys de MR01 i MR02, té una alçada d'uns 5,4 m, atès que la seva cota de fonamentació sobre el terreny natural se situa prop de -1 m en relació amb els esmentats murs. A la part central del parament, a l'alçada del primer pis i en una posició física de solidaritat, se situa una petita obertura quadrangular (FN03) de 0,27 m de base x 0,4 m d'alçada. La meitat inferior del parament interior del mur corresponent a la planta baixa, originàriament també de 0,9 m de gruix, ha estat objecte d'un fort rebaix que ha reduït l'amplada a la meitat. Aquesta acció negativa (UE 1010) tingué, com veurem, l'objectiu d'eixamplar l'espai d'habitació.

A diferència de MR01, MR02 i MR03, que han conservat en bona part l'estructura original, el tancament oest, MR04, presenta un important nombre d'accions negatives que n'han alterat de forma significativa el parament, accions relacionades majoritàriament amb la construcció de l'estructura que anomenem Cos 3. En la part central del mur, i des de la cota de fonamentació, se situa una obertura (PR02) de 0,57 m d'amplada i 1,63 m - 1,83 m d'alçada, que permet el trànsit entre les plantes baixes del Cos 1 i Cos 3. Mentre el brancal nord presenta un arrebossat de calç que el regularitza, el brancal sud el constitueix el gruix

de MR04 sense cap revestiment. En la part central d'aquest brancal, hi ha clavat un petit mànec de fusta (UE 1017), que té com a funció ajudar a superar el desnivell entre la planta baixa del Cos 3 i el Cos 1 i facilitar l'accés. A l'extrem nord del mur, a tocar de la cantonada interior amb MR03, s'obre una segona porta (PR03), de factura i acabats similars, que permetia l'accés des de la planta baixa del Cos 1 fins al primer pis del Cos 3. L'accés a la porta, que es troba sobreaixecada en relació amb el nivell del sòl del Cos 1, és facilitat per una escala de graons de pedra (UE 1016) que salva el desnivell entre pisos. La llinda de la porta presenta una desnivell en forma d'angle que es tradueix en alçada. Així, mentre al pany interior de MR04 —a l'interior del Cos 1— la porta té 1,5 m d'alçada i 0,83 m d'amplada, al pany exterior —a l'interior del Cos 3— arriba als 2 m d'alçada per 1,15 m d'amplada. Els brancals, així com la llinda, presenten un acabat d'arrebossat de coloració rogenca de factura idèntica al dels murs que constitueixen el Cos 3.

En l'extrem oposat de MR04, prop de la cantonada amb MR06, i a l'alçada del primer pis del Cos 3, el mur presenta una obertura de 89 cm d'ample i 1,60 d'alçada actualment tapiada per un petit mur de lloses verticals, lligades amb morter de calç. Es tracta d'una porta (PR04) amortitzada en el moment de construir el Cos 3, que permetia l'accés des d'un desaparegut edifici anterior —des d'ara anomenat Cos 2— cap al primer pis de la torre o Cos 1. Sobre PR04, i ja a l'alçada del primer pis del Cos 1 i del segon pis del Cos 3, s'hi situa una nova porta (PR05) que permetia el trànsit entre ambdues estances. Aquesta darrera obertura sobre MR04, de 0,79 m d'amplada i 1,95 m d'alçada, presenta el mateix tipus d'acabat que PR03, constituït per un arrebossat que regularitza l'esvoranc provocat en el mur i anivella els brancals i la llinda.

1.1.1.2 ELS MURS MR05, MR06, MR07, MR08

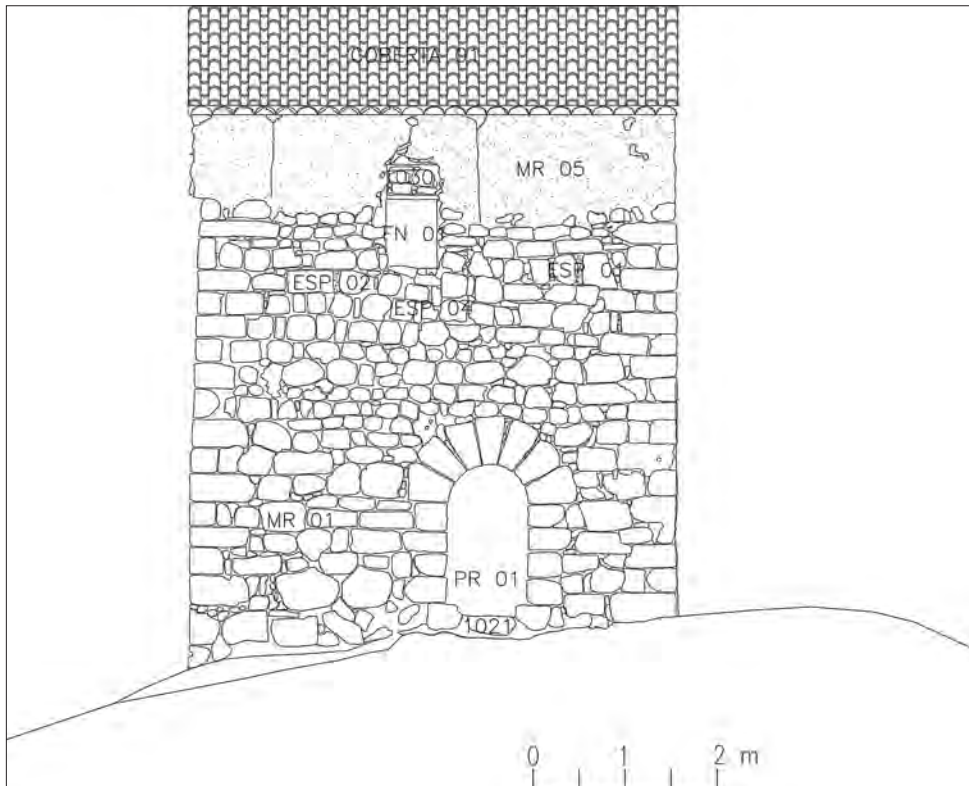
Com ja hem dit, sobre la fractura dels murs estructurals MR01, MR02, MR03, MR04 s'hi recolzen quatre nous murs (MR05, MR06, MR07, MR08) bastits amb una tècnica clarament diferenciada de la dels tancaments originaris, com és l'encofrat de tàpia. Es tracta d'un encofrat basat en un mòdul de caixa de 2,1 m de llargada x 1,26 m d'alçada x 0,7 m gruix. Cada pany és constituït, doncs, per dues caixes de 2,1 m més una part de mòdul de la dimensió necessària fins a completar el tancament. Així, en MR01, l'amplada total del mur (5,15 m) s'assoleix amb la col·locació d'un mòdul petit d'1 m de llargada, aproximadament, en una de les cantonades, però, en canvi, en MR04, el mòdul petit és de menors dimensions, atès que cal restar el gruix de 0,7 m de l'encofrat. Per damunt d'aquesta primera línia d'encofrat en els murs MR05 i MR07, s'hi aixeca una segona caixa d'una alçada molt més reduïda, d'uns 60 cm, en la qual se situen els forats on s'encasten els caps dels cabirons de la coberta. En canvi, MR06 i MR08, murs que sustenten la jàssera central de la coberta, presenten una segona línia d'encofrat d'alçat trapezoïdal, constituïda per tres caixes d'una alçada màxima, la del centre, d'1 m, i mínima, de 0,4 m, les dels extrems sud i nord.

L'acabat superficial del parament presenta l'empremta dels taulons de les caixes d'encofrat, així com dels forats on s'encasten els elements de subjecció de la base de la caixa, forats que foren tapiats en el mateix moment de procedir a bastir l'obra amb el mateix morter emprat per fer la tàpia. Ho documenta una doble tipologia de forats atenent a les seves dimensions:

forats d'uns 6 cm de diàmetre, que indiquen un buit produït per barres de ferro, i forats d'uns 15 cm - 20 cm de diàmetre, corresponents a troncs i taulons de fusta. La presència d'ambdós materials de subjecció situa l'obra en un context de segle XVII avançat, atès que, si bé l'ús de les barres de ferro es va introduir en l'obra rústica durant el segle XVII, no es generalitzà fins al segle XVIII.

Al centre del parament del mur de tàpia corresponent a la façana principal (MR05) i a nivell de primer pis se situa una finestra balconera (FN01) d'1,15 m d'alçada a l'exterior i 1,92 m d'alçada interior x 0,56 m d'amplada exterior i 0,62 m interior. Per damunt de l'ampit, de 0,8 m d'alçada (des de l'interior del primer pis), se situa pròpiament la finestra, de 0,5 m d'alçada i 0,44m d'amplada i amb bastiment de fusta. El capialt, per damunt de la llinda de la finestra i fins a assolir els 1,92 m d'alçada total, és constituït a l'interior per un petit muret de 8 cm de gruix, mentre que a l'exterior esdevé un rebliment amb pedra seca (UE 1.2) del buit resultant de la diferència de gruix entre la petita paret i el gruix de MR05. A la cantonada est de l'ampit de la finestra, s'hi situa una petita espitllera d'alçat troncocònic de 0,15 m i

□ Figura 6: Alçat de la façana sud del Cos 1.

□ Figura 7: Interior de la planta baixa de la torre (Cos 1). En primer terme, l'arc ES01 que sustenta el trespol embigat. En segon terme, l'àrea de cuina de l'àmbit A.

0,08 m d'amplada i 0,18 m d'alçada (ESPT04), una espitllera que substituïa la funcionalitat de les dues espitlleres de MR01 (ESPT01-02), amortitzades després de la construcció de MR05. L'obertura de la finestra FN01 va implicar un rebaix considerable dels murs, atès que fou practicada directament sobre el tram final del pany del mur MR01 i bona part de l'alçat de MR05. És evident, doncs, que cal situar la seva construcció en una fase d'activitat posterior a la d'ambdós murs, que, atenent a la similitud de la fàbrica, correspondria al moment de construcció del Cos 2.

Mentre la resta de murs de tancament de tàpia del pis superior del Cos 1 (MR05, MR07 i MR08) presenten un estat de conservació excel·lent, el parament del tancament est (MR06) s'ha conservat de forma precària i només en alguns punts presenta l'alçat originari complet —entre els quals hi ha el punt de major alçada, el vèrtex on recolza la jàssera de la coberta—.

El mal estat de MR06 va obligar a la propietat a portar a terme a mitjan segle XX una actuació de consolidació i reposició del parament perdut. La reconstrucció es va fer amb pedra lligada amb ciment, fet que permet observar clarament les parts interposades de nou al costat de les restes de la tàpia originària. El conjunt d'aquesta obra nova l'anomenarem MR09, perquè, tot i tractar-se d'interposicions no necessàriament connectades físicament, la seva entitat és prou consistent com per constituir un únic fet constructiu.

El parament originari, MR06, presenta un únic fet constructiu associat i solidari. Es tracta d'una finestra (FN02) d'alçat rectangular —només conserva els brancals originaris, mentre que la llinda i el replanell corresponen a l'obra de consolidació— situada a 1,15 m de la cantonada de migdia (entre MR05 i MR06), de 0,53 m de base i 0,75 m d'alçada, que travessa els 0,7 m del gruix del mur de tàpia.

A l'extrem meridional de MR08, en la cantonada amb MR05 i quasi en la mateixa ubicació de la porta PR04, se situa una nova porta (PR05) que permetia el trànsit entre el segon pis del Cos 2 i el primer pis del Cos 1. Aquesta obertura sobre MR08, d'1,95 m d'alçada i 0,8 m d'amplada presenta el mateix tipus d'acabat exterior que PR03, constituït per un arrebossat que regularitza l'esvoranc provocat en el mur i anivella els brancals i la llinda a l'alçada del trespòl de les golfes, fet que indica que l'obertura fou practicada en el moment de la construcció del Cos 2.

1.1.2. Desenvolupament en alçada

Tal com ja hem dit, el Cos 1 es desenvolupa en alçada en dos pisos: planta baixa i primer pis, als quals cal afegir una pis, a manera de golfes o altell, situat estructuralment dins l'espai alçat de la primera planta. Els elements constructius que formen part de les plantes i ens permeten interpretar la seva funcionalitat són el resultat d'una acumulació d'usos que han mediatitzat l'adaptació i reforma dels espais d'habitació per assolir el màxim d'eficàcia funcional. El que veiem avui, doncs, és la suma d'adaptacions d'uns únics espais a les necessitats canviants dels habitants del mas Vidal. L'anàlisi de les relacions físiques entre els diferents fets constructius que es documenten en els espais d'habitació permet establir un principi de seqüencialització que aporta dades significatives per tal d'interpretar l'evolució funcional d'aquest espais.

1.1.2.1 PLANTA BAIXA

La planta baixa del Cos 1 constitueix un espai de planta quadrada, de 12,25 m² (3,5 m de costat). Internament es divideix en dos àmbits, resultants de la posició central de l'element de suport del trespòl del primer pis (ES01). Es tracta d'un arc adovellat bastit amb carreus ben desbastats de 0,5 m d'amplada i amb coronament apuntat que es fonamenta en el sòl constituït pel retall de la roca natural (UE 1000) i es recolza en els trams centrals dels murs est (MR02) i oest (MR04). Amb una llum de 2,8 m de base i una alçada màxima a la clau de l'arc de 2,11 m, estableix una evident relació de solidaritat amb els murs de recolzament i, per tant, cal considerar que l'arc forma part del programa constructiu originari del Cos 1.

Com dèiem, la posició central de l'arc divideix l'estança en dos àmbits idèntics (A i B) de 5,25m² (3,5 m x 1,5 m de costat), encara que això no implica una diferenciació funcional dels espais. Tots els fets constructius documentats es fonamenten en el sòl UE 1000. La seva configuració actual, amb desnivells considerables i sense formar un pla anivellat que faciliti el trànsit, evidencia que ha estat objecte de successives modificacions. A l'espera d'una intervenció arqueològica que posi al descobert tota la seva superfície i, per tant, permeti documentar correctament les possibles modificacions, optem per designar-les conjuntament en una única unitat estratigràfica negativa (UE 1000).

L'àmbit que anomenem A correspon a l'espai delimitat entre els murs de tancament MR01, MR02, MR04 i l'arc (ES01), és a dir, la meitat meridional de l'estança, a la qual s'accedeix des de l'exterior per la porta d'ingrés (PR01). Els elements constructius documentats en aquest espai i relacionats amb la seva especialització funcional se situen a l'extrem est, recolzats en MR01, MR02 i ES01. Es tracta d'un taulell (UE 1001) d'1,45 m de llargada i 0,75 m d'amplada (ocupa tot l'espai entre ES01 i MR01) constituït per una gran llosa plana sustentada en dos peus de 0,8 m d'alçada aproximada, situats en els seus extrems, també de pedra. La cara superior de la gran llosa és coberta per un acabat de rajoles que emmarquen en la part central una aigüera de ceràmica vidrada (0,5 m x 0,7 m) amb un forat central de 40 cm de diàmetre. En el moment d'ús d'aquest element, l'aigua desguassava en un contenidor situat sota el taulell, en l'espai entre els peus. Actualment, però, aquest buit es troba reblert per dues filades de pedres, col·locades de forma matussera i en sec (UE 1002). El pany de MR02, en la zona de contacte amb el taulell, presenta una recobriments amb quatre cairons de 36 cm x 36 cm de costat, associats a la funcionalitat de l'espai com a pica d'aigua. Sobre el taulell i ocupant tot l'espai entre l'arc i MR01, s'hi construïren també dues lleixes (la primera a uns 80 cm d'alçada del taulell i la segona a 1,15 m) amb fragments de rajoles, petites lloses i morter de calç (UE 1004 i 1005) d'una amplada de 32 cm i 5 cm de gruix. En l'extrem sud-oest de l'àmbit A, en el sector oposat a la zona de cuina que constitueixen els elements 1001, 1003, 1004, 1005, però en una posició en alçada, en contacte amb el trespol de l'estança, se situa una caixa d'escala solidària amb la porta PR04, oberta en el mur de tancament oest MR04 (vegeu més amunt la descripció de MR04). La caixa, de 0,9 m d'amplada i 0,66 m de fons, és formada per lloses planes i algun fragment de rajola, lligades amb morter de calç, i se sustenta volada a l'interior de l'habitació per mitjà de dues bigues de secció circular i per tres llates que aguanten la base, recolzades en MR04.

A l'àmbit B, corresponent a la meitat nord de l'estança, se situen la majoria d'elements constructius conservats. En la cantonada nord-est, formada pels murs MR02 i MR03 i fins a tocar de l'arc central ES01, se situa una llar de foc (LLAR01), que conserva complets els seus elements: campana (UE 1006), xemeneia (UE 1007) i paviment del foc (UE 1008). La campana, de 0,9 m d'amplada x 1,5 m de llargada, se sustenta en una biga de secció circular recolzada en el pany de MR03 i l'arc ES01, a uns 1,7 m del terra de la llar de foc, i és construïda amb rajola lligada amb argamassa, revestida a l'exterior per un arrebossat de calç. La xemeneia, bastida amb la mateixa tècnica constructiva i de planta rectangular, travessa el trespol del primer pis i arriba

fins a la teulada, i es recolza en els panys de MR02 i MR03, murs que constitueixen dues de les seves parets. Pel que fa al paviment de la llar de foc, a falta d'una intervenció arqueològica que permeti documentar amb certesa les parts conservades, actualment només s'observa amb claredat la pedra cantonera nord-oest. Al centre de l'interior de la campana, a uns 0,8 m de l'alçat del mur de tancament est MR02, se situa la boca d'enfornar (UE 1009) del forn de pa (FORN01), que ja hem documentat en relació amb les obertures d'aquest mur.

Aproximadament a l'alçada de la biga que sustenta la campana de la llar de foc (LLAR01), el mur de tancament nord (MR03) presenta una important fractura del seu parament. Es tracta d'una acció negativa (UE 1010) que implicà el rebaix d'uns 40 cm del gruix del mur en tota la superfície del parament intern, des del basament fins a una alçada aproximada d'1,7 m. Aquesta acció tingué com a objectiu guanyar espai per tal de poder bastir la resta d'elements constructius que se situen en l'àmbit B, situats a l'entorn de la cantonada nord-oest, entre MR03 i MR04.

A la meitat oest del pany de MR03 i fins arribar a la cantonada amb MR04 es troba una segona àrea de treball de cuina, similar en els seus elements a la de l'àmbit A. Es tracta d'un nou taulell (UE 1011), de 0,8 m d'alçada, 0,4 m d'amplada (l'amplada guanyada amb el rebaix del parament de MR03) i 1,4 m de llargada, fet d'obra de rajola, lloses petites i argamassa, també sustentat en dos peus. Tot i que l'aparença exterior d'aquest element és sensiblement diferent a UE 1001, atès que presenta un acabat d'arrebossat, la funcionalitat degué ser similar. Així, malgrat el deteriorat estat de conservació, en la part central del taulell s'hi intueix el traçat d'un forat circular que pot correspondre a una segona aigüera. A uns 0,6 m d'alçada del taulell 1011 i dins el rebaix de MR03, s'hi situa una lleixa de 0,3 m d'amplada i 0,9 m de llargada (UE 1012), construïda amb canyes, fragments de rajola i petites lloses, lligades amb argamassa. En el centre del pany de MR03, a tocar de l'extrem est del taulell 1011, hi resta una empremta sobre l'enlluït del mur d'uns 0,8 m d'alçada —la distància entre el taulell i el límit del rebaix de MR03 (UE 1010)—, 0,5 m d'amplada i 0,4 m de fondària, que corresponia a un desaparegut armariet (UE 1013). A l'extrem oposat, a tocar de la cantonada entre MR03 i MR04, a una alçada on MR03 conserva el gruix complet, s'hi documenta un nou armari (UE 1014) de 0,5 m d'amplada x 1 m d'alçada i 30 cm de fondària, guanyada amb un nou rebaix del gruix del mur —físicament, l'armari es constitueix com un forat practicat en el gruix del mur MR03—. Sota la base de l'armari, a uns 0,2 m i construïda també amb rajola, canya i llosetes, se situa una segona lleixa (UE 1015) amb la mateixa factura que UE 1012, de la qual la separen uns 0,25 m.

Atenent a la fàbrica constructiva i a la seva posició física, en conjunt, el taulell (UE 1011), l'armariet desaparegut (UE 1013) i les lleixes (UE 1012 i UE 1015), així com l'armari (UE 1014), constitueixen una única acció constructiva que creiem que cal relacionar amb el rebaix del parament de MR03 (UE 1010). De fet, només la construcció d'aquesta segona àrea de cuina explica la necessitat de portar a terme l'acció negativa sobre el mur.

El darrer element constructiu situat en l'àmbit B és una escala (UE 1016) que salva el metre de desnivell entre el sòl d'ocupació de l'estança i la porta (PR03) oberta en l'extrem

nord del mur de tancament MR04 a l'alçada de la planta primera del Cos 3 (vegeu la descripció de MR04). L'escala, d'una llargada total de 0,8 m, és constituïda per cinc graons de 0,4 m d'amplada, el darrer dels quals es troba ja dins el llindar de PR03. Mentre que el lateral sud de l'escala es troba lliure i s'alinea amb el brancal nord de la porta que mena de la planta baixa del Cos 3 a la planta baixa del Cos 1 (PR02), el lateral nord es recolza en una petita banqueta situada a continuació del taulell (UE 1011). En realitat, es tracta d'un fragment del pany originari de MR03 que no fou afectat pel rebaix (UE 1010), fet motivat segurament per la preexistència de l'escala. Les relacions físiques que es donen entre els elements situats en aquest sector (el rebaix, el taulell, l'escala, els armaris) semblen indicar una seqüència constructiva temporal que s'iniciaria amb l'escala (UE 1016) i la porta PR03, seguida primer del rebaix de MR03 (UE 1010) i posteriorment per la construcció de tots els elements de la cuina: el taulell (UE 1016), els armaris (UE 1013 i UE 1014) i les lleixes (UE 1012 i UE 1015). Pel que fa a la llar de foc (LLAR01), és evident que es va construir en un moment anterior al rebaix de MR03, però no necessàriament cal considerar-la contemporània a l'escala i la porta d'accés al Cos 2 (PR03), per la manca de relacions físiques directes entre aquests elements.

□ Figura 8: Detall del mur de tàpia MR08.

El sostre o coberta de la planta baixa del Cos 1 (TRESPOL01) és format per un embigat de dos trams —a banda i banda de l'arc de suport central ES01— de cabirons o bigues. Els caps interiors dels cabirons recolzen en la part superior de l'arc central de suport, mentre que els caps exteriors recolzen en encaixos practicats en els murs MR01 i MR03. Els dos trams sustenten un sostre de llates col·locades a través, sobre el qual, a la vegada, reposa el terra de lloses i argamassa del pis superior. Atenent la tipologia dels materials i les relacions físiques que estableixen els seus elements amb els murs perimetrals (MR01, MR02, MR03, MR04), l'arc de suport central (ES01) i la resta d'elements constructius en alçada de la planta baixa —campana de la llar de foc (UE 1006) i caixa d'escala (UE 1018)—, és possible distingir clarament dues fases constructives en l'embigat. Així, es distingeixen dos tipus de bigues: cabirons de secció quadrangular i cabirons de secció circular. Els de secció circular se situen únicament en zones de l'embigat que han estat afectades per la construcció de la campana de la llar de foc i de la caixa d'escala, zones on el sostre de llates de fusta ha desaparegut i ha estat substituït per lloses. Per tant, cal interpretar que els cabirons de secció quadrada i les llates que suporten corresponen a l'estructura original de l'embigat.

1.1.2.2 PRIMERA PLANTA

El primer pis del Cos 1 és constituït com un espai de la mateixa superfície que la planta baixa (12,25 m²). Els tancaments perimetrals es formen a partir de la suma dels paraments de l'obra original (MR01, MR02, MR03, MR04) i els panys bastits amb encofrat de tàpia (MR05, MR06, MR07, MR08). Així, de l'alçada total de 3,63 m, 1,43 m corresponen al parament originari. L'accés a l'estança s'efectua des del segon pis del Cos 3 per una porta (PR05) oberta en el tancament oest (MR04/MR08). Tal com ja s'ha explicat, a més de la porta, l'habitació presenta tres obertures constructives: a la façana principal (MR01/MR05) se situa una finestra balconera (FN01), en el tancament est (MR02/MR06/MR09) s'obre una segona finestra (FN02) i en el tancament nord (MR03/MR07) una darrera (FN03). L'habitació, esdevé un espai net, sense elements constructius, fet que no permet atribuir-li una funcionalitat específica, encara que cal considerar que originàriament aquest espai devia tenir un ús de dormitori, amb menys obertures o més petites. Així, corresponien a aquest primer moment, les espitlleres ESPT1/ESPT2 (obertes en MR01), l'espitllera ESPT3 (oberta en MR02) i la finestra FN02 (oberta en MR03). A la cantonada nord-est de l'estança (MR02-MR06/MR03-MR07), s'hi troba la xemeneia (UE 1007) de la llar de foc de la planta baixa (LLAR01). A nivell de paviment —l'única part completa que es conserva de la xemeneia—, la caixa, bastida amb rajola catalana, mesura 1,05 m x 0,38 m de costat.

A una alçada d'1,87 m del primer pis, se situa una estructura plana que ocupava tota la superfície i que divideix l'alçada del pis (3,66 m aprox.) en dues alçades. L'estructura és formada per un embigat (UE 1028) que sustenta un paviment de lloses planes, lligades amb una capa d'argamassa que en la cara superior constitueix el sòl pròpiament dit d'un pis (UE 1029). Els caps de les bigues es recolzen en dos murets de tàpia (UE 1026 i UE 1027) de 20 cm de gruix 1,8 m d'alçada, adossats als murs perimetrals nord (MR07) i sud (MR05),

també de tàpia. Tot i que actualment només es conserva de forma molt precària, constitueix un trespol que correspondria a un espai de golfes o altell (ALTELL01). Atesa l'alçada en què se situa el trespol, es tractava d'un espai sense llum, ja que les obertures del pis se situen en l'àmbit inferior. Les relacions físiques de les unitats que constitueixen l'estructura amb els fets constructius perimetrals semblen indicar que el trespol, així com els murets, sobre el qual se sustenta corresponien a la mateixa fase constructiva que els murs perimetrals d'encofrat de tàpia, i, per tant, a la fase de reconstrucció del Cos 1.

El Cos 1 es tanca amb una coberta de teula àrab de dos aiguavessos sobre paret (COBERTA01), amb els vessants inclinats en direcció nord-sud. L'estructura, una coberta a la catalana, és formada per una jàssera central (UE 1022), amb els caps encastats en els murs est (MR06) i oest (MR07), en la qual recolzen 14 bigues (UE 1023) (set bigues per cadascuna de les dues vessants) recolzades a la vegada en l'última línia d'encofrat dels murs nord (MR08) i sud (MR05). Aquesta encavallada sustenta la coberta pròpiament dita, formada per una solera de morter de calç d'uns 6 cm de gruix (UE 1024) sobre la qual descansen les teules àrabs (UE 1025). El fet que l'encavallada se sustenti sobre els murs d'encofrat de tàpia MR05, MR06, MR07 i MR08 permet afirmar que l'estructura correspon a una fase posterior a l'edifici original, solidària, igual com l'altell, amb la fase a què corresponen els murs perimetrals.

1.2. EL COS 3

El creixement volumètric del mas Vidal a partir de l'edifici originari (Cos 1) es va desenvolupar en direcció oest a partir d'un sistema d'adossaments successius de cossos constructius. El primer edifici adossat al Cos 1 del qual resten traces positives és l'espai estructural que anomenem Cos 3 —en el mateix sector on es troba el Cos 3, s'hi havia bastit anteriorment un altre edifici (Cos 2)—. Es tracta d'un edifici de planta quadrada (5,3 m x 5,4 m de costat) format únicament per tres murs (MR10, MR11, MR12), atès que l'estructura es recolza sobre el tancament oest del Cos 1, format pels murs MR04 i MR08. A diferència dels murs del Cos 1, que presenten una evident diversitat d'alçades, perquè es fonamenten directament sobre el pla inclinat de la roca natural, la construcció del Cos 3 va anar precedida d'un anivellament del sòl amb l'objectiu d'aconseguir un pla horitzontal de fonamentació. Aquesta acció negativa es documenta en el retall de la roca natural de la planta baixa (UE 3001), per sota de la fonamentació del mur de tancament oest del Cos 1 (MR04). És per això que els murs que constitueixen l'estructura tenen una alçada similar, situada entorn dels 6,4 m - 6,7 m, molt lluny del desnivell de prop d'un metre que es documenta en els murs del Cos 1. Seguint la lògica constructiva del Cos 1, la coberta és també de dos aiguavessos i teula àrab, amb els vessants inclinats recolzats sobre els murs sud i nord.

Els murs estructurals MR10, MR11 i MR12 (tancaments sud, nord i oest respectivament), de 0,6 m de gruix, són bastits amb un parament de pedra sense desbastar i de mida irregular, lligat amb morter de calç, a excepció de les cantoneres que presenten un treball de la pedra més acurat, sense arribar, però, al nivell d'acabat de les cantoneres dels murs del Cos 1. El

parament exterior dels murs presenta un arrebossat de morter de calç homogeni, que, malgrat les pèrdues actuals, originàriament cobria tota la seva superfície.

El Cos 3 es desenvolupa en alçada en tres nivells —planta baixa i dos pisos—. En el moment de portar a terme el present estudi, l'edifici només conserva intacta l'estructura perimetral, mentre que l'alçat dels pisos ha sofert un enderrocament complet, a causa del mal estat de conservació. És per aquest motiu que, més enllà de la descripció i anàlisi dels murs perimetrals i de les obertures que s'hi relacionen, no és possible portar a terme la documentació dels elements constructius que formaven part dels pisos superiors i, per tant, només ens podrem aproximar de manera hipotètica a la seva caracterització funcional. Tal com indica la fàbrica dels murs i l'arrebossat homogeni que cobreix els seus paraments interns, es tracta d'una obra unitària, sense afegits ni modificacions estructurals d'entitat, i per tant, correspon a un únic moment constructiu.

1.2.1. Elements estructurals

1.2.1.1 ELS MURS MR10, MR11, MR12

Igual com en el cas del Cos 1, la façana principal s'obre en el mur de tancament de migdia (MR10). A nivell de planta baixa se situa la porta d'ingrés a l'edifici (PR06). Es tracta d'una obertura d'1,6 m d'alçada i 1 m d'amplada amb els brancals de fàbrica indiferenciada del mur i coronada per un arc de maó a plec de llibre. A la cara interior, la porta presenta una llinda constituïda per un petit cabiró de secció circular (UE 3003), i un rebaix en els brancals que es correspon amb els encaixos d'un golfo on s'introduïa una fusta que travessava la porta, d'un únic full, i la travava des de l'interior. Tot i que no es conserva la porta, sí que s'ha conservat el llindar, format per un sol bloc de pedra rectangular, lleugerament desbastat (UE 3004).

A l'alçada del primer pis, a uns 3 m d'alçada des de la façana exterior i a 1 m de la cantonada est, el parament de MR10 presenta una obertura que forma part d'una finestra balconera (FN04), d'estructura i acabat similar a la finestra balconera que s'obre en el primer pis del Cos 1 (FN01). Per bé que des de la façana exterior la finestra constitueix una obertura quadrangular (0,58 m d'alçada x 0,47 m d'amplada) amb bastiment de fusta, a l'interior es desenvolupa tota l'estructura de balcó. Així, l'obertura sobre el pany del mur constitueix un rebaix del gruix del mur de 20 cm d'una alçada d'1,7 m i una amplada de 0,65 m, amb un amplit d'1 m i uns 10 cm de capialt. A diferència de la finestra FN01, que va suposar una acció negativa sobre els murs de tancament MR01 i MR05, la construcció d'aquesta obertura fou un procés contemporani a la construcció de MR10. A nivell de segon pis i en la cantonada oposada a l'obertura FN04 (a 1,2 m de la cantonada oest), s'obre una segona finestra a la façana principal (FN05). Es tracta d'una finestra de les mateixes característiques constructives, amb una llum de 0,48 m d'amplada i 0,6 m d'alçada —no disposem de dades relatives a la cara interna, atesa la impossibilitat d'accedir al pis—.

A diferència de la façana principal, els tancaments nord (MR11) i oest (MR12) no presenten obertures en cap de les alçades dels pisos. Únicament MR 12 presenta un rebaix del parament de forma quadrangular que podria ser interpretat com una petita finestra, actualment

tapiada, però també com un armariet. La impossibilitat d'accedir al pis no permet establir una interpretació correcta d'aquest fet constructiu (UE 3005).

1.2.2. Desenvolupament en alçada

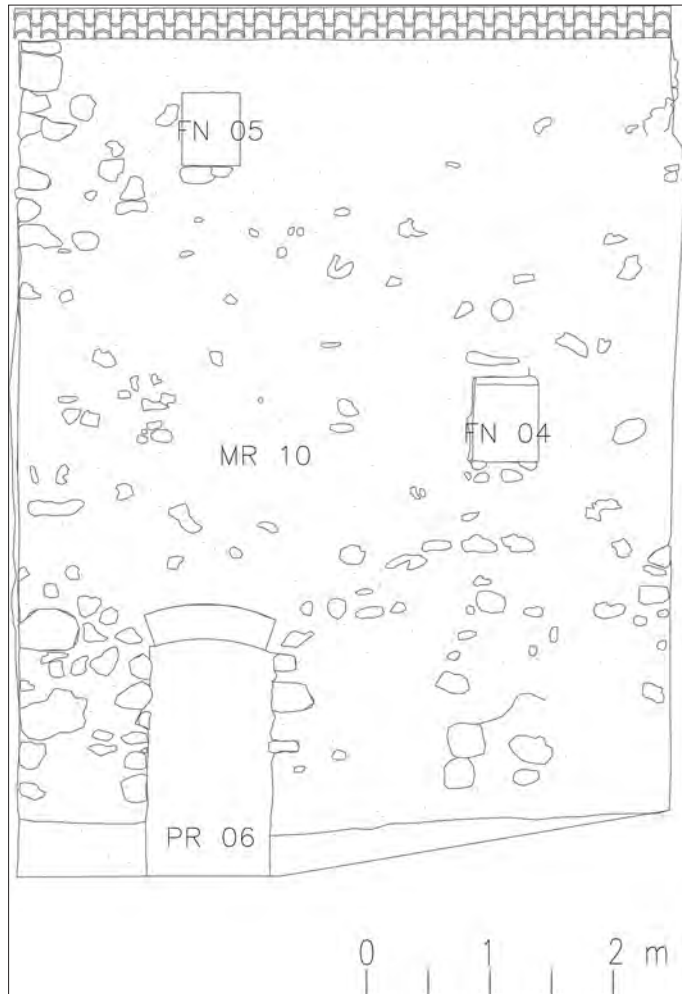
Com hem dit, l'estat d'enderrocament de l'estructura interna del Cos 3 va fer necessari l'enderrocament de les poques restes subsistents del trespols del pisos, atès el risc d'enrunament incontrolat. Per tant, actualment només es conserven *in situ* alguns dels cabirons que suportaven els trespols de la primera i segona planta, poques dades, però suficients per comprendre el desenvolupament en alçada de l'estructura, un desenvolupament que es vincula estretament al Cos 1. De fet, el nou edifici no es va plantejar mai com un espai desconnectat del Cos 1, sinó que es va planificar en relació amb els espais ja existents —bona mostra d'això és el fet que no es va construir una nova mitgera, sinó que senzillament s'aprofità el mur ja existent (MR04)—. En aquest sentit, els espais en alçada del Cos 3 s'expliquen per la pròpia funcionalitat per a la qual varen ser pensats, però al mateix temps actuen com a espais articuladors de l'accés al Cos 1, tal com demostren les tres portes (PR02, PR03 i PR05) obertes en el mur MR04. Per tant, cal entendre que una vegada construït el Cos 3, els habitants del mas Vidal empraven conjuntament com a espais domèstics tant les estances del Cos 3 com les del Cos 1.

1.2.2.1 PLANTA BAIXA

La planta baixa del Cos 3 constitueix un espai amb una superfície interna de 23,4 m² (4,8 m de costat), unes dimensions que es repetiran en els pisos superiors. Les restes dels elements constructius que es documenten en l'estança són escassos, però suficients per interpretar-ne la funcionalitat. El sòl de l'habitació, igual com en el cas del Cos 1, és constituït per un retall en la roca natural (UE 3003) d'anivellació irregular. Tot i que indiquem una superfície total de l'espai de 23,4 m², la superfície útil de l'estança esdevé menor per l'existència d'un important aflorament de la roca natural en la meitat sud de la fonamentació del mur de tancament oest MR04. Tot i el seu aspecte irregular, es tracta d'un retall (UE 3001) en forma de banqueta, d'1 m d'amplada màxima efectuat durant la construcció de l'edifici, per tal d'anivellar el sòl de fonamentació, però que no va ser anivellat a l'interior de l'estança, probablement per no debilitar la fonamentació del mur MR04. Sigui com sigui, la seva presència va reduir significativament l'espai d'ús de l'habitació.

A banda d'aquesta acció negativa, l'únic element que es documenta a l'habitació és una banqueta (UE 3002) recolzada en el mur de tancament nord (MR11), de 0,78 m d'alçada, 4,8 m de llargada i 0,68 m d'amplada, amb el muret exterior rematat en el seu coronament per un llistó de fusta. L'estructura, interpretada com una menjadora, permet identificar l'estança com un espai d'establació d'animals de tracció, és a dir, l'estable del mas. Seguint aquesta lògica d'interpretació de l'ús de l'espai, sembla evident que la construcció del Cos 3 es planificà estrictament com una ampliació del Cos 1, una ampliació que no suposà el trasllat de la porta principal d'accés al mas, que continuà sent la del Cos 1, atès que la porta oberta en el Cos 3, una porta petita i sense pretensions, només menava a l'estable. En aquest sentit, cal

□ Figura 9: Alçat de la façana sud del Cos 3.

recordar que la planta baixa no té accessos als pisos superiors, únicament es documenta una obertura de factura basta (PR02) que mena de l'estable a la planta primera del Cos 1 (vegeu descripció de MR04), fet que indica que es tracta d'un pas secundari i marginal.

1.2.2.2 PRIMER I SEGON PIS

El primer pis, sostingut per un embigat de fusta (UE 3006) de secció circular, amb els caps de biga recolzats de forma solidària en els murs perimetrals nord i sud (MR11 i MR10) no té, com hem dit, connexió directa amb la planta baixa, sinó que l'accés s'efectua des de la planta baixa del Cos 1 per mitjà d'una porta (PR03) oberta sobre el mur MR04. Atenent a la seva

posició i al fet que disposa d'una obertura més o menys central, sembla que hauria pogut ser l'espai de major prestigi de l'edifici —la sala—, tal com disposen els cànons arquitectònics del mas català d'època moderna. De fet, la manca d'empremtes en els paraments interns del murs del pis que corresponguin la presència de llars de foc ni compartiments d'habitació així sembla indicar-ho. En tot cas, des d'aquest espai s'havia d'accedir per mitjà d'una escala de racó recolzada en el pany de MR04 —les empremtes de la qual han desaparegut completament— a la segona planta.

Igual com el primer pis, el segon, se sustentava en un embigat de fusta (UE 3007) de factura i estructura de suport idèntica. Si a la primera planta li atribuïem una funcionalitat de representació i prestigi, a aquest pis, seguint els estàndards de l'època, li correspondria un ús de dormitori. De tota manera, novament no disposem d'empremtes en els tancaments perimetrals que permetin establir la distribució de la superfície. Les dades que ens resten es refereixen exclusivament a la connexió amb la planta primera del Cos 1, a la qual s'accedia per mitjà de la porta PR04, oberta novament sobre MR04. La manca de dades de funcionalitat de les plantes superiors del Cos 3, a causa de la pèrdua dels seus elements, no impedeix una lectura unitària de l'estructura, que indica una posició secundària respecte al Cos 1, atenent a l'anàlisi de les circulacions entre ambdues estructures.

1.3. EL COS 4

Seguint la pauta de creixement edilici del mas, amb posterioritat a la construcció del Cos 3 s'afegí un nou cos constructiu (Cos 4) en el sector seu oest, recolzat en el mur perimetral del Cos 3 (MR12). A diferència dels edificis descrits anteriorment, que presenten una lògica constructiva, el Cos 4 presenta un desenvolupament de difícil comprensió per diferents motius, entre els quals cal destacar de forma preminent l'estat ruïnós de l'edifici, a un pas de l'enderroc total. Aquest fet impossibilita una interpretació correcta dels espais d'habitació interiors i dificulta la lectura de les relacions físiques que s'estableixen entre els diferents fets constructius. D'altra banda, la mateixa fàbrica dels fets estructurals, d'una pobresa i diversitat de tècniques manifesta, impedeix una documentació seqüencial dels processos constructius.

L'edifici que anomenem Cos 4 forma un espai constructiu de 14 m de llargada x 5 m d'amplada i 4,4 m d'alçada, adossat al mur de tancament oest del Cos 3 (MR12) i cobert amb una teulada d'un únic vessant, amb caiguda d'aigües en direcció sud, és a dir, sobre el mur de migdia (MR13). A diferència del Cos 1 i 3, que estableixen una relació de complementarietat funcional, el Cos 4 esdevé un edifici aïllat, sense connexió física amb els anteriors i, per tant, amb una lògica de funcionament pròpia. Aquest fet encara és més remarcable si tenim en compte la manca d'alineació dels murs perimetrals en relació amb els dos edificis anteriors, perfectament alineats entre si.

Tot i que designem aquesta estructura com un únic fet constructiu, no es tracta, com veurem, d'un edifici bastit amb coherència temporal ni tampoc de fàbrica homogènia, sinó d'una estructura que, tal com l'observem avui, és el resultat d'un continu d'accions constructives, difícilment seqüenciables.

1.3.1. Elements estructurals

1.3.1.1 ELS MURS MR13, MR14, MR15 i MR16

El cos constructiu es forma per tres murs perimetrals (MR13, MR14, MR15 i MR16) de 0,6 m de gruix bastits amb tècniques constructives diverses, per bé que entre ells estableixen una clara relació de contemporaneïtat. La façana principal del Cos 4 s'obre en el mur de migdia (MR13), de 4 m d'alçada. Tot i que originàriament el pany del mur degué recolzar en la cantonada est sobre MR12, actualment presenta una fractura vertical a 3,6 m del dit mur (UE 4010), fet que impedeix el contacte físic entre ambdós fets constructius. Fins a uns 2 m d'alçada i a la meitat oest (entorn dels 6 m de llargada), constitueix un mur de pedra de mides irregulars i lleugerament carejades, lligades amb una argamassa molt pobra en calç i amb un percentatge molt alt d'argila (UE 4001), fet que ha originat una greu degradació del parament. Per damunt d'aquest sòcol de pedra, que correspon a la planta baixa del cos en aquest sector, el mur és bastit amb una línia d'encofrat de tàpia (UE 4002) d'1,2 m d'alçada, per acabar coronat per una segon parament de pedra (UE 4003), de 0,9 m d'alçada i característiques similars al sòcol de fonamentació. La meitat est del mur no presenta sectors amb paraments de tàpia, sinó que és bastit íntegrament amb pedra. El pany exterior era recobert

□ Figura 10: Façana de migdia del Cos 4. En primer terme, la porta PR07 i la finestra FN07.

amb un arrebossat de calç de coloració blanquinosa, que s'ha conservat parcialment en alguns sectors. Tot i la doble tipologia de paraments que presenta el mur, no és possible establir una seqüenciació, com en el cas del Cos 1, que indiqui l'existència de fases constructives diferenciades. Al nostre parer, es tracta d'una única fàbrica, d'una pobresa tècnica manifesta, atenent a la deixadesa dels acabats i a l'ús de tècniques constructives de forma aleatòria. En aquest mur de migdia, s'obre la porta principal al Cos 4, situada a 4 m de la cantonada oest. Es tracta d'una obertura rectangular (PR07) d'1,98 m d'alçada i 0,85 m d'amplada, amb els brancals bastits amb carreus lleugerament desbastats i amb llinda plana (UE 4005), constituïda per un petit tauló de fusta que separa la porta de la part inferior de la caixa de l'encofrat de tàpia (UE 4002). A prop d'1 m de l'extrem est del mur, en la zona que presenta la fractura vertical (UE 4010), se situa una obertura parcialment (PR08) tapiada amb pedres en sec (UE 4009) que originàriament era una petita porta de 0,8 m d'amplada i 1,6 m d'alçada, però que ha perdut la seva configuració. A l'alçada del primer pis, el mur MR13 presenta tres obertures. Gairebé sobre la porta PR08, se situa una finestra (FN06), de 0,75 m x 0,4 m de llum, amb bastiment de fusta. Damunt de la porta principal (PR07), alineada amb el brancal est, s'hi troba una segona finestra (FN07), de 0,65 m d'alçada x 0,79 m d'amplada. De la tercera obertura de la primera planta (FN08), només se'n conserva el brancal est, a causa de l'enderroc del parament del mur en aquest sector.

El tancament perimetral nord (MR14) és l'únic dels murs originals del Cos 4 que ha conservat el traçat originari de 14 m i, a més, un estat de conservació prou satisfactori —MR13 es troba fracturat en l'extrem est i MR14 es troba completament enderrocat—. El parament del mur, de 4,6 m d'alçada, presenta en alçada una doble tècnica constructiva. Entre uns 2 m - 2,5 m d'alçada des de la base, és bastit amb un encofrat de tàpia de bona factura (a diferència de MR13) i a partir d'aquesta alçada fins al coronament és construït amb un parament de maçoneria (UE 4007). Tot i que només es conserva l'angle de contacte amb MR08, també presenta un acabat regular de pedres cantoneres ben desbastades. Mentre que el parament exterior del mur s'ha mantingut, com dèiem, en un estat de conservació prou acceptable, la cara interna, per les successives accions negatives com a resultat de l'activitat constructiva i de reforma dels pisos interiors, presenta una degradació de parament extrema. L'única obertura constructiva que es documenta en el parament a nivell de planta baixa és una porta (PR12) oberta en el tram central del mur a nivell de planta baixa. Es tracta d'una obertura de 0,8 m d'amplada, amb els brancals i la llinda constituïts per la pròpia tàpia que mena a un cos adossat a la cara externa del mur (Cos 5). A nivell de primera planta, MR14 presenta una segona porta que permet el trànsit entre el primer pis del Cos 4 i el primer pis del Cos 5 (vegeu-ne la descripció més endavant).

MR14 presenta una disposició clarament diferenciada dels seus paraments respecte a la façana principal (MR13), que presenta una col·locació també més aleatòria i quasi inversa. Aquest fet ens obliga a plantejar la possible existència d'una seqüenciació diferenciada de la construcció d'ambdós murs, i, per tant, una seqüenciació del procés constructiu del Cos 4. Sembla molt probable que la construcció de l'edifici s'iniciés pel mur de tancament nord

(MR14), seguint pel tancament oest (MR15), per acabar amb la façana principal. Si fos així, en el procés constructiu s'hagué de produir una veritable modificació de les tècniques i, sobretot, un radical canvi d'executors del projecte, l'única manera possible d'explicar la minva de la qualitat de l'obra en la façana principal. Tanmateix, aquest raonament, a manca d'una intervenció arqueològica, només podrà restar a manera d'hipòtesi.

El tancament oest del Cos 4 (MR15), bastit amb un parament similar al de MR14, basament de pedra i alçat d'encofrat de tàpia, es troba completament enderrocat i, per tant, no és possible documentar l'entitat dels possibles elements constructius que s'hi relacionaven.

MR16 constitueix el tancament est del Cos 4, bastit amb encofrat de tàpia d'uns 4,5 m de llargada i 60 cm de gruix, de factura similar a MR14, amb la diferència, però, que MR16 no presenta un aixecament de nivell amb maçoneria. La relació física que s'estableix entre ambdues estructures no és de solidaritat, sinó que MR16 recolza sobre el parament intern de MR14, un fet, però, que es pot deure exclusivament a la tècnica constructiva i no suposar una clara relació de posterioritat. Pel que fa a l'extrem meridional, la zona de contacte amb el mur de façana principal MR13 s'ha perdut, atès que, com ja hem dit, l'extrem final de MR13 presenta una fractura vertical completa del parament (UE 4010), fet que impedeix —atenent a la inaccessibilitat de l'espai— una lectura correcta de les relacions físiques entre ambdós murs. Tot i així, el més probable és que MR16 abans de la fractura recolzés en MR13, i establís una relació física similar que amb MR14.

1.3.2. Desenvolupament en alçada

1.3.2.1 PLANTA BAIXA

El Cos 4 es desenvolupa en alçada en planta baixa i un pis. Com que el seu estat de conservació és d'una precarietat extrema, actualment s'ha perdut tot el pis superior, les restes constructives del qual cobreixen bona part de les estructures de la planta baixa, sobre les quals s'ha anat dipositant l'enderroc originat per la caiguda progressiva del pis. Aquest fet, i a manca d'una intervenció arqueològica —en tot cas, no recomanable, atesa l'entitat de les restes—, ens impedeix portar a terme una descripció i interpretació correctes dels elements que constitueixen els espais funcionals de la planta baixa. L'espai intern de la planta baixa, a la qual s'accedeix des de l'exterior per la porta principal PR07 oberta en el mur de migdia, es divideix en tres àmbits, que anomenarem A, B i C.

Passada la porta, s'accedeix a un espai (àmbit A) quadrangular d'uns 15 m² (3,5 m x 4 m de costat) delimitat pel mur perimetral nord (MR14); a l'est, per un mur (MR17) bastit amb un parament de maçoneria i tàpia de 2,7 m de llarg i 50 cm de gruix —no és possible documentar l'alçada total dels murs—, i en el sector oest, per un nou muret (MR18), de 30 cm de gruix i 1 m de llargada. Es tracta d'un espai d'entrada o distribuïdor a través del qual s'accedeix a la resta d'àmbits de la planta baixa i al primer pis. Així, en l'extrem sud del mur MR17, que actua com a brancal nord, s'obre una porta de 80 cm d'amplada que té el brancal sud en el parament vertical de MR13, el tancament de migdia. Per aquesta porta s'accedeix a l'àmbit C, situat al terç oest de la primera planta. Igualment, en el mur de tancament oest (MR18) s'obre

□ Figura 11: El Cos 4 vist des de la façana oest. Com es pot comprovar, l'edifici es troba a un pas del complet enderroc.

en l'extrem sud una nova porta (PR10) de 0,7 m d'amplada, que permet l'ingrés a l'àmbit B, situat en l'extrem oest de la planta baixa. Finalment, al fons de l'estança, i recolzada en el parament del mur perimetral MR14, s'hi troba una escala (ESCALA03) d'1,5 m de llargada, composta per 5 graons d'1 m de llargada i 30 cm d'ample, que mena al primer pis. L'escala, per la part interior de l'habitació i la part posterior, és emmarcada per dos petits envans de maó (MR25 i MR26) de 6 cm de gruix i 1,5 m i 1 m d'amplada, respectivament. Finalment, a tocar de l'escala i oberta sobre el mur perimetral MR14, se situa la porta (PR12) que dona accés al Cos 5.

L'àmbit B se situa a l'extrem oest de la planta baixa i es troba delimitat pels murs MR13, MR14, MR15 i MR17. L'espai, de planta quadrangular d'uns 11 m² (2,8 m x 4 m de costat), com la resta de les estances es troba completament cobert per l'enderroc de la coberta i el trespol del primer pis. Tot i així, és possible distingir les restes d'una llar de foc (LLAR02) situada en el mur de tancament MR14. D'una llargada d'1,2 m i amplada de 0,9 m, no conserva cap dels seus elements. Es tracta, evidentment, d'una àrea de cuina, tal com demostra la mateixa

llar de foc, així com diverses lleixes i empremtes d'armariets oberts en el parament intern de MR13, MR14 i MR18. L'estat de conservació de tots aquests elements és francament precari, fet que n'impossibilita l'estudi estratigràfic.

A través de la porta PR11, oberta en el mur MR17, s'accedeix a l'àmbit C, situat a l'extrem est de la planta baixa. D'uns 13,5 m² (3 m x 4,4 m de costat), aquest espai d'habitació és delimitat per MR13, MR14, MR17 i MR16. En la cantonada nord-est, entre els murs MR14 i MR16, es documenten novament les restes d'una segona llar de foc (LLAR03), de la qual només es conserva una part de la xemeneia excavada en la tàpia del mur MR16. Igual com en l'àmbit B, en l'alçat dels murs perimetrals MR16 i MR17 i M14 es documenten restes d'armari i lleixes que ens indiquen l'existència d'una segona àrea de cuina. L'àmbit C disposava d'un accés directe des de l'exterior, a través de la porta (PR09) oberta en l'extrem est de la façana principal (MR13). Com ja hem vist, aquesta porta fou tapiada amb un muret en sec (UE 4009).

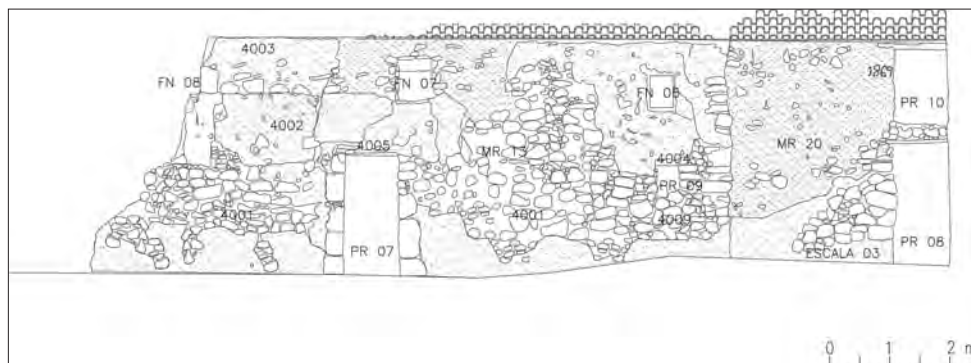
1.3.2.2 PRIMERA PLANTA

Davant la impossibilitat física d'accedir al pis superior, no s'ha portat a terme la documentació estratigràfica dels elements i fets constructius que resten dempeus. En tot cas, vista l'especialització funcional dels espais de la planta baixa, cal considerar que en el pis superior se situava la sala, probablement en un primer àmbit central, relacionat amb la finestra FN07, situada sobre la porta d'ingrés, des del qual es distribuïa l'accés a les cambres d'habitació o dormitoris. De fet, devia tractar-se del mateix plantejament de distribució d'usos que hem vist ja en el Cos 1 i en el Cos 3: la planta baixa esdevé l'espai de cuina i els pisos superiors es destinen a l'allotjament pròpiament dit.

1.4. EL COS 4B

Tal com ja hem comentat anteriorment, la façana principal de l'edifici que anomenem Cos 4 presenta una fractura vertical completa del pany est (UE 4010), i perd el contacte físic originari amb el tancament oest del Cos 3 (MR12). Els prop de 4 m de parament que ha perdut el mur han estat posteriorment substituïts per un nou mur (MR20) que es recolza en la fractura vertical (UE 1010) i MR12, i s'ha restituit la relació de l'estructura constructiva del Cos 4 amb el Cos 3. Aquest mur, bastit amb un parament molt pobre i irregular, similar al de MR13, també 0,6 m de gruix, presenta en la zona de contacte amb MR12 una doble obertura vertical. A nivell de planta baixa, s'obre una porta (PR08) de 2 m d'alçada i 0,9 m d'ample, amb llinda de fusta (UE 4015) i amb el brancal oest constituït per la mateixa cantonada de MR20 i l'est per la cantonada de MR12. A l'alçada del primer pis, i just per damunt de la porta de la planta baixa (PR08), se situa una segona porta d'1,2 m d'alçada i 0,8 m d'ample (PR10). En aquest cas, la llinda de la porta és la mateixa coberta i el llindar el trespol del pis. L'accés a aquesta planta s'efectua per una escala exterior de pedra (ESCALA4), d'1,7 m de llargada, 1 m d'amplada i 2 m d'alçada, recolzada en MR20 i alineada amb el brancal oest de la porta de la planta baixa (PR08).

□ Figura 12: Alçat de la façana sud del Cos 4-4b.

Tot i que, com hem dit, la construcció de MR20 significa la recuperació del contacte del Cos 4 amb el Cos 3, el resultat estructural de la construcció va significar la segregació física d'aquest sector de la resta de l'estructura. Així, internament desenvolupa un espai delimitat pels murs MR12 (tancament est), MR14 (tancament nord), MR17 (tancament oest) i MR20 (tancament sud), aïllat a nivell de planta baixa de la resta de l'edifici. És per aquest motiu que hem considerat necessari individualitzar aquest espai, com un edifici segregat del cos principal Cos 4 i que anomenem Cos 4b. L'espai intern, de prop de 17 m² (3,8 m x 4,4 m de costat), no presenta compartimentacions ni restes d'elements constructius associats a les cares internes dels murs perimetrals. En aquest cas, i a diferència de la planta baixa del Cos 4, on se situen dues cuines, no es documenten restes de llars de foc ni lleixes o altres elements relacionats amb aquest ús. És probable, per tant, que ens trobem davant un espai destinat a corral o estable. En aquest sentit, cal tenir en compte que en la darrera època, l'estable del Cos 3 corresponia a la família que habitava els cossos 1 i 3, un grup familiar diferent del que habitava el Cos 4, el qual també necessitaria destinar un espai a l'establucació d'animals, bé de corral o de tir. Pel que fa al pis superior, al qual s'accedeix directament des de l'escala exterior (ESCALA4), es troba també enderrocat. Tot i aquest accés, el primer pis es comunica amb la planta primera del Cos 4, per mitjà d'una porta oberta en el parament del mur MR17, que s'ha conservat dempeus (com la resta d'elements situats a nivell de primera planta, no ha estat objecte de documentació, per la impossibilitat d'accés). La coberta d'aquest espai, igual que el mur de la façana principal, fou construïda de nou. Aquest fet està perfectament documentat si atenem a la forma de col·locació del ràfec de la teulada, sensiblement diferent de la de la coberta del Cos 4. Tot i que totes dues cobertes presenten un sistema de posició de teules de successió de teules canaleres i teules de capell, mentre que el ràfec de la coberta de MR13 —per tant, del Cos 4— es recolza directament sobre l'alçat final del mur, la coberta de MR20 no té contacte directe amb el mur, a causa de la interposició d'una línia de rajola entre ambdues estructures.

En el parament exterior del mur, al costat del brancal oest de la porta del pis superior (PR13), sobre l'arrebossat els constructors van inscriure-hi la data d'aquesta remodelació: 1869. Es tracta de l'única dada cronològica exacta de què disposem de la construcció del mas Vidal i, com veurem, ens ha de permetre fixar una datació *ante quem* i *postquem* dels diferents cossos constructius que conformen el mas Vidal.

1.5 EL COS 5

Amb l'objectiu d'ampliar els espais d'habitació, en un moment posterior a la construcció del Cos 4 es va procedir a afegir un nou cos constructiu. Aquesta estructura edilícia, que anomenem Cos 5, s'adossà al tram central de la cara externa del mur de tancament perimetral nord (MR14), i s'amplià la volumetria de l'estructura original. Per bé que la seva construcció es troba vinculada estretament a l'edifici al qual s'adossa, atenent a la seva entitat i a l'especificat de la seva fàbrica s'ha considerat coherent designar-lo com un fet estructural diferenciat.

El Cos 5 és constituït per tres nous murs perimetrals (MR21, MR22, MR23) i un darrer mur de tancament sud (MR14) sobre el qual recolzen els tancaments est i oest (MR21 i

□ Figura 13: El Cos 5, afegit a la façana nord del Cos 3.

MR23). L'estructura, de planta baixa i un pis, es tanca amb una coberta de teula àrab d'un vessant, amb inclinació en direcció nord, sobre el mur MR22. De manera similar a la coberta del Cos 4b, el ràfec de la teulada presenta una interposició de rajola catalana entre el coronament del mur i la teulada. D'idèntica alçada que MR14 (4,5 m), els nous murs presenten un parament de 0,6 m de gruix, bastit des del seu basament amb maçoneria de pedra, de mida mitjana, només desbastada per la seva cara externa, i lligat amb un morter molt pobre. Mentre que els tancaments nord (MR22) i oest (MR23) presenten una alineació correcta respecte a MR14, el tancament est (MR21) té un traçat sensiblement esbiaixat en direcció est. L'accés a l'espai intern del Cos 5 s'efectua des de la porta PR12, situada en l'àmbit A del Cos 4 i oberta en el mur MR14. Com hem dit, en alçada, desenvolupa dos pisos, planta baixa i primer pis. L'espai intern de la planta baixa, d'uns 13 m², no presenta cap element constructiu que permeti l'adscripció a una funcionalitat específica. Tanmateix, el fet que el parament dels murs sigui vist, sense cap recobriment, sembla indicar que es tracta d'un espai destinat a usos rústics, més propers a un estable o celler que a un espai d'ús domèstic principal, com ara una cuina —no es detecten empremtes de llar de foc— i menys un dormitori, ús al qual es destinen, com ja hem vist, les cambres situades en el pis superior. En aquest sentit d'ús caldria interpretar, de fet, la destinació del pis superior. Amb accés des de la cambra principal del primer pis, a través d'una porta oberta en el pany de MR14, aquesta habitació, de dimensions similars a la de la planta baixa (13 m²), presenta un recobriment dels paraments interns d'enguixat de coloració blanquinosa, que contrasta clarament amb els acabats de la inferior. En aquest cas, com dèiem, ens trobem davant un ús de cambra d'habitació, segurament destinat a dormitori. De fet, l'ingrés a les estances que conformen el Cos 5, completament dependent de la circulació a través dels espais de planta baixa i primer pis del Cos 4, en certifica la subordinació funcional dins l'àmbit domèstic al cos constructiu originari.

2. FASES DE L'EVOLUCIÓ

El resultat de l'anàlisi dels fets estructurals i dels elements constructius que constitueixen els diferents espais edificis del mas Vidal permet una interpretació intrínseca de la seva seqüència evolutiva i, atenent a les seves característiques tècniques i formes constructives, una atribució cronològica prou precisa. Tanmateix, només la posada en comú de les dades arqueològiques de què disposem amb les dades provinents d'una recerca documental àmplia permetrien una correcta i més ajustada interpretació de l'evolució edilícia del mas. Per bé que no s'ha portat a terme aquest treball de recerca documental, l'obra de Lluís M. Figueras *El senyoriu de Celma. L'esquema fundacional* (1999: 381-383) aporta dades documentals rellevants que ens permeten refermar les dades obtingudes per mitjà de l'anàlisi arqueològica i, el que és important, identificar els processos històrics que les expliquen.

El resultat d'aquest exercici metodològic ha permès determinar l'existència de cinc grans fases constructives al llarg de la història del mas Vidal, la suma de les quals n'ha determinat la configuració actual.

2.1. FASE I. SEGLES XIV-XV

Segons Lluís M. Figueras, les primeres notícies documentals del mas daten de 1309, moment en què el mas és conegut com mas Muçarra, propietat de Bernat Moçaira i la seva muller Saurina. Aquesta datació concorda plenament amb la tipologia arquitectònica del Cos 1, un model arquitectònic de mas-torre simple, amb alguns paral·lels a la zona, com pot ser el mas Miquel, als peus del poble de Selma. Es tracta de la forma evolucionada del mas-torre de planta circular del segle XI, que es troba en la gènesi de la majoria dels masos creats durant la segona meitat del segle XII i principis del segle XIII, durant el procés de colonització agrària del territori templer i hospitaler del castell termenat de Selma.⁴ A principis del segle XV, el mas havia canviat de mans i havia estat establert pel comanador de l'orde de l'Hospital a Selma a Pere Vidal i la seva muller Maria, que perpetuaren el seu cognom lligant-lo al mas fins als nostres dies.⁵

Del mas original, el que habitaren els Muçara i els Vidal, només en resta l'edifici principal, el Cos 1, encara que cal suposar que en el seu moment disposava d'algunes estructures annexes. Els fets constructius i elements relacionats que formen part d'aquest moment són els murs perimetrals a nivell de planta baixa i meitat de la planta primera (MR01, MR02, MR03, MR04), així com els seus elements associats: la porta principal (PR01) i la resta d'obertures constructives situades a nivell de primer pis: dues espitlleres (ESPT01, ESPT02) a la façana principal, una tercera (ESPT03) a la façana est (MR02) i una finestreta a la façana nord (FN02). També pertany a aquesta mateixa fase l'embigat de fusta i l'arc apuntat (ES01) que sustenta el trespol del primer pis.

Pel que fa a l'espai intern, la seva configuració general correspon també a aquest primer moment, però cap dels elements que el constitueixen: les piques (PICA 01 i PICA 02) ni la llar de foc (LLAR01) ni el forn (FORN01) corresponen a aquesta cronologia. Tot i així, sí que creiem que tingué ja des de l'origen una funcionalitat associada a espai de cuina, i manté una distribució similar; de fet, és probable que la zona de llar de foc fos la mateixa, encara que no l'estructura que es conserva. En el seu primer moment de funcionament, cap de les obertures practicades en el tancament oest (PR02, PR03, PR04, PR05) no existí. L'accés al pis superior se situava probablement a la zona on actualment es troba la caixa d'escala tapiada, encara que es desenvolupava com una trapa en el trespol a la qual s'accedia per mitjà d'una escala de gat.

Els Vidal van romandre al mas fins almenys la meitat del segle XV i succeïren a Pere Vidal el seu fill Nadal i el seus néts Antoni i Jaume. Però en una data de difícil concreció de la segona meitat de segle, els Vidal abandonaren el mas. A partir d'aquest moment, s'obre un llarg període sense ocupació que implicarà la pèrdua i destrucció de la fàbrica del mas. Així ho

⁴ Novament, Lluís M. Figueras (1986), amb l'obra *El senyoriu de Selma. Una aproximació històrica*, Institut d'Estudis Vallencs, Valls, és l'autor de referència sobre aquest tema.

⁵ Segons Lluís M. Figueras, Saurina, vídua de Bernat Muçarra, abandonà el mas i es traslladà a Vila-rodonà, on atorgà testament el 1329 (1999, p. 381).

indica el capbreu del 1610 del castell de Selma, on es descriu el mas amb els termes *dirrutum et deshabitatum*. Per bé que no ens són directament coneguts els motius de l'abandonament, és evident que cal relacionar-ho amb el llarg i dur període de caresties i grans mortaldats produïdes pel segon cicle de la pesta negra, que provocà un important despoblament del camp català. Atinent a la documentació, el mas Vidal s'afegí a la llista de masos rònecs —deshabitats—, les finques dels quals foren establertes als propietaris dels masos veïns que havien pogut recuperar-se dels efectes de l'epidèmia.⁶ Així, el mas Vidal passà a finals del segle XV o principis del segle XVI a formar part de les propietats del mas Pinyol de Santa Agnès, al qual va ser incorporat juntament amb el mas veí del Prat. Tal com expressava el capbreu del 1610, el mas va patir un evident procés de destrucció, que, atenent a les dades arqueològiques, afectà sobretot el primer pis, amb la caiguda de la teulada i l'enderroc parcial dels murs perimetrals. Tanmateix, tenint en compte la informació que ens proporciona la documentació escrita, aquest procés de degradació i destrucció no fou ràpid, sinó que es va perllongar en el temps. L'any 1673, prop d'una centúria després que els Vidal l'abandonessin, els Amatller de Santa Agnès van vendre la finca a Antoni Llenas, també de Santa Agnès, que el 1691 declarava en la capbreuació que era propietari de "tota aquella masia dita vulgarment lo mas Vidal, derruhida y delapidada de molts anys a esta part". Per tant, el procés de degradació del mas es remunta de la segona meitat del segle XV fins almenys finals del segle XVII, és a dir, prop de 150 anys, si considerem les dates màximes. Tot i així, és probable, com succeïa sovint, que en aquesta declaració oficial de cens es va exagerar la precarietat del mas per tal de tributar menys. En aquest sentit, cal no desestimar que, tot i la seva evident degradació, hagués estat ocupat temporalment, atès que els camps no foren abandonats, sinó conreats pels de Santa Agnès.

2.2. FASE 2. PRIMERA MEITAT DEL SEGLE XVIII

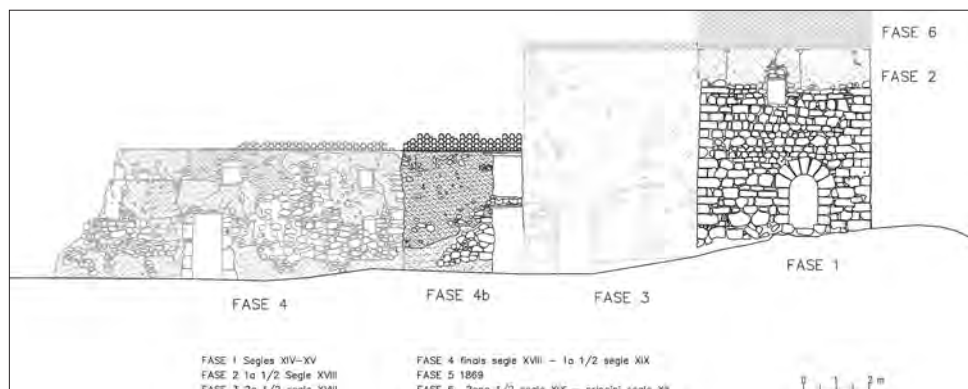
La fase 2 documentada al mas Vidal ve donada per la documentació d'una activitat constructiva relacionada amb la reconstrucció del pis superior del Cos 1 i la construcció d'un segon cos constructiu (Cos 2) adossat a la façana oest. Els elements estructurals que donen entitat a la fase són els quatre murs perimetrals MR05/MR06/MR07/MR08 amb els fets constructius associats (FN01, FN02) que remunten el primer pis del mas-torre. En canvi, no es conserven les restes del Cos 2, atès que posteriorment en el seu lloc es va bastir un segon edifici (Cos 3). L'evidència d'aquest nou espai estructural ve donada per l'existència d'un nivell de trànsit entre la planta primera del Cos 1 i un espai lateral, tal com indica la caixa d'escala (ESCALA02) oberta en el tancament oest MR04, que actualment es troba tapiada. De fet, és des d'aquest nou cos constructiu que s'accediria ara a la primera planta del Cos 1, per mitjà d'aquesta escala. Aquest trànsit en horitzontal no correspon a l'alçada dels pisos

⁶ Temps abans, el 1416, ja dins el període d'epidèmies, els Vidal havien pogut afegir a les terres que conreaven una peça de terra del mas de les Comes, que havia quedat erma per manca de braços per conrear-la (FIGUERAS 1999, p. 383).

del Cos 3, fet que obliga a pensar en l'existència d'un cos annexat anterior. És en aquest moment que s'obrí la porta PR02, que menava de la planta baixa del Cos 1 cap a la planta baixa del Cos 2, i connectava els espais interiors. De fet, i a diferència del Cos 3, que fou bastit després de retallar i rebaixar el sòl de roca natural, aquest segon cos es trobava a una cota de fonamentació similar al Cos 1, i això explica la posició en alçada de la caixa d'escala 1018 i la seva desconexió amb els pisos del Cos 3.

Novament, una part essencial dels elements constructius que se situen actualment a l'interior de la planta baixa del Cos 1 formen part de fases constructives posteriors. Tanmateix, només una anàlisi portada a terme durant el procés de reconstrucció de l'espai ens pot permetre validar la hipòtesi que la LLAR01, així com el forn de pa, pertanyen a aquest moment.

Aquesta segona fase constructiva la datem a partir de la tipologia de l'encofrat de tàpia dels murs perimetrals MR05/MR06/MR07/MR08, que indiquen una cronologia de finals de segle XVII i principis del segle XVIII. Caldria pensar que ens trobem davant una represa de l'ocupació del mas, que va implicar la necessitat d'efectuar obres de condicionament de l'edifici existent, però també un replantejament arquitectònic complet: la construcció d'un nou edifici, adossat al primer, una actuació que va ampliar notablement la volumetria del mas i els espais d'habitació. Malauradament, i a diferència dels segles anteriors, no disposem de dades documentals que ens permetin comprendre la causalitat de la remuntada del mas, lligada inevitablement a un impuls important de l'activitat agrícola. En aquest sentit, la cronologia proposada ens situa en una fase d'inici de creixement de l'economia agrària i de la demografia del camp català des finals del segle XVII. Tanmateix, sembla evident que el mas Vidal, finca afegida al patrimoni dels de Santa Agnès, en el segle XVIII o XIX va entrar a formar part de les propietats del mas de les Comes, segurament com a dot, i, per tant, cal no desestimar la possibilitat que la remuntada del mas estigués lligada a un canvi de propietat. Sigui com sigui, des d'aquest moment de recuperació, que situem a la primera meitat del segle XVIII, el mas es mantindrà permanentment en ús fins al segle XX.

□ Figura 14: Alçat general de la façana sud, amb les cronologies de les fases constructives.

2.3. FASE 3. SEGONA MEITAT DEL SEGLE XVIII

Identifiquem la tercera fase d'activitat edilícia al mas Vidal en relació amb la construcció del Cos 3, un espai estructural (MR05, MR06, MR07, MR08) que, com hem argumentat, ocuparà la mateixa ubicació del Cos 2, adossat a la façana de ponent del Cos 1. Per tant, l'obra porta associada una activitat negativa prèvia com és l'enderroc del Cos 2 i el rebaix substancial de la roca natural on es fonamentava la dita estructura (UE 3001). No podem aportar dades sobre els motius d'aquesta important reforma en el mas, però, en canvi, sí que són clars els resultats, així com les millores que se'n derivaran. Com dèiem, el Cos 2 bàsicament reproduïa el mateix desenvolupament que el Cos 1, planta baixa i, segurament, un pis. El nou edifici, en canvi, gràcies al rebaix del sòl de fonamentació guanyarà un pis i es portarà a terme una distribució dels espais interns més eficient que permetrà guanyar espais d'ús d'habitació domèstics, als quals es destinaran dues plantes. La planta baixa, en canvi, es destinarà a l'establució.

Però la millora de confortabilitat de la unitat familiar resident, la construcció del Cos 3, no significarà un replantejament radical del mas. Tot i ser un edifici més nou i més gran, l'ingrés al mas es mantindrà per la porta principal del Cos 1 (PR01), des d'on s'accedirà a la totalitat dels espais interiors, tant del Cos 1 com del Cos 3. Aquesta voluntat de mantenir la jerarquia de l'edifici més antic obligarà a establir una connectabilitat eficient entre ambdues estructures, l'eix de la qual és el mur MR04. És ara, doncs, quan s'obrirà la porta PR02, que permet l'accés de l'estable a la planta baixa del Cos 1; quan es modificarà la fisonomia de la porta PR03; quan es tapiarà l'antiga porta (PR04) de connexió del Cos 2, i quan s'obrirà una nova porta (PR05) que comunicarà horitzontalment la segona planta del Cos 3 amb la primera del Cos 1. A més d'això, es portaran a terme reformes d'elements constructius del Cos 1, entre les quals la de més visibilitat formal és l'obertura d'una finestra balconera a la façana principal (FN01) d'identífiques característiques que les del nou Cos 3.

Novament, no disposem de dades documentals que ens permetin aproximar una cronologia concreta d'aquesta important activitat constructiva, però la tipologia arquitectònica ens situa a la segona meitat del segle XVIII. De fet, aquesta cronologia es relaciona estretament amb el moment d'explosió del creixement econòmic del camp, gràcies a l'extensió del conreu de la vinya, destinat a assortir d'aiguardent els mercats de les colònies del continent americà.

2.4. FASE 4. FINALS DEL SEGLE XVIII - PRIMERA MEITAT DEL SEGLE XIX

És a finals del segle XVIII i a la primera meitat del segle XIX que cal situar la quarta fase d'activitat constructiva estructural al mas Vidal, constituïda per la construcció del Cos 4, una obra de gran programa, atès que va significar duplicar la superfície total construïda. De fet, és ara quan el mas assoleix la configuració arquitectònica que ha mantingut fins avui. El Cos 4, format pels fets constructius estructurals MR13, MR14, MR15, manté la mateixa orientació que els edificis preexistents, amb la façana principal orientada a migdia. La configuració interna dels espais d'habitació del nou edifici permet afirmar que l'ampliació del mas no va estar motivada per una voluntat de millora de la qualitat de vida de la unitat familiar que hi residia —això ja es va portar a terme en la fase anterior—, sinó per acollir noves unitats familiars, és

a dir, aportar més braços per treballar al camp. És per això que el Cos 4 no té connexió física interna amb els edificis precedents, el Cos 1 i el Cos 3, sinó que es planificà com una segona casa individualitzada. Així, des d'aquest moment viuran al mas Vidal dues unitats domèstiques. Almenys una, la resident al nou edifici, és una família extensa, fet deduïble per l'existència de dues llars de foc, situades a l'àmbit B i C de la planta baixa.

2.5. FASE 5. 1869

Com ja hem dit, des de la construcció del Cos 4 el mas Vidal ha mantingut la seva configuració estructural intacta. Les activitats constructives estructurals que es documenten *a posteriori* són únicament remodelacions parcials. Així, l'any 1869, tal com s'indica en una inscripció situada en el parament del mur MR20, es va procedir a reconstruir l'extrem est de la façana del Cos 4, immediatament després de la seva caiguda, i formava un subàmbit domèstic, però integrat en l'edifici originari i que designem com a Cos 4b. Tot i que desconexem les causes que motivaren l'enderroc de part de la façana del Cos 4, no sembla erroni relacionar-les amb la defectuosa factura del mur, ja que es tracta d'una obra molt pobre tècnicament, d'una qualitat manifestament inferior a la fàbrica de la resta d'edificis. De fet, més enllà de les diferències tècniques entre el Cos 4-4b i els cossos 1 i 3, es fa evident també una diferent planificació arquitectònica entre ells. Així, en comparació amb el Cos 3, que desenvolupa en alçada tres plantes —planta baixa i dos pisos, amb coberta de doble aiguavessant—, el Cos 4 és una estructura més simple, únicament de dues plantes i amb coberta d'un únic vessant. Ens trobem, doncs, davant d'una obra de gran superfície però de menor entitat estructural que l'anterior. Aquesta diferenciació arquitectònica sembla que podia representar una jerarquia entre els dos grups familiars habitants del mas: la unitat resident al Cos 1 i Cos 3 disposava d'una més categoria social —propietaris o masovers—, mentre que els residents al Cos 4 podien ser o masovers descendents dels masovers o, senzillament, mossos bracers. Novament, a manca d'un estudi documental, reitem la categoria d'hipòtesi que pren aquest tipus d'interpretacions referides als habitants del mas.

2.6. FASE 6. SEGONA MEITAT DEL SEGLE XIX - PRINCIPIS DEL SEGLE XX

La darrera fase d'activitat constructiva amb entitat estructural documentada és la construcció del Cos 5 (MR21/MR22/MR23), un cos annexat a la façana posterior del Cos 4 (MR14) amb objectiu d'ampliar l'espai domèstic. La tipologia de la fàbrica dels paraments —més propera a la pedra seca— sembla indicar que ens trobem davant una obra bastida en un moment tardà, que situem en una franja cronològica de la segona meitat del segle XIX i principis del segle XX. Pel que fa a la cronologia de l'espai de cuina del Cos 1, ja hem comentat que si bé considerem que l'especialització d'ús és la mateixa des de la construcció del mas-torre, els elements constructius que s'hi documenten, a excepció del forn i la caixa de l'ESCALA02, tenen una cronologia posterior, que cal situar en un marc ampli, de segle XIX o primera meitat del segle XX. Atenent a la tipologia dels materials, com l'ús de la canya en les lleixes, o els cairons en les piques, la majoria correspon a la segona meitat del segle XIX i

fins al final de l'ocupació. De fet, es tracta d'elements d'ús intensiu i, per tant, en permanent reforma, però sense necessitat de programes complexos d'activitat constructiva i, per tant, de difícil seqüenciació, tot i l'accés a informació documental.

BIBLIOGRAFIA

- COLL, J. M. (2003): *Estudi d'una casa rural del segle XVII: cal Calissó (Castellar del Vallès, Vallès Occidental)*. Actes del II Congrés d'Arqueologia Medieval i Moderna. (Sant Cugat del Vallès 2002). Associació Catalana per a la Recerca en Arqueologia Medieval. Barcelona, pp. 338-342.
- CONGOST, et alii (2005): *La masia catalana. Evolució, arquitectura i restauració*. Brau Edicions.
- FERRER, et alii (2001): *El mas català durant l'edat mitjana i moderna (segles IX-XVIII)*. Barcelona, CSIC.
- FIGUERAS, L. M. (1986): *El senyoriu de Celma. Una aproximació històrica*. Valls: Institut d'Estudis Vallencs.
- FIGUERAS, L. M. (1999): *El senyoriu de Celma. L'esquema fundacional*. Valls: Institut d'Estudis Vallencs.